

Головну роль у системі чинників активізації інноваційного підприємництва відіграє людський фактор, який є основним носієм інновації і завдяки якому формується, функціонує і розвивається соціально-економічна система.

Література

1. Утверджувати інноваційну модель економічних перетворень // Урядовий кур'єр. – 2003. - №36. -С. 3-6.
2. Роджерс Ф. ИБМ. Взгляд изнутри: челове – фирма – маркетинг. -М.: Прогресс, 1990. – 278с.
3. Самуэльсон П. Экономикс. Вводный курс. / Пер.с англ. /. – М.: Прогресс, 1964. – 843с.
4. (Верхан П. Предприниматель /главы из книги/ // Деловой мир, 2 ноября 1991 года, с.2.
5. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. -М.: Республика, 1992. – Том 1. – 399с.
6. Один мир для всех. Контуры глобального сознания /Пер. с нем./ -М.: Прогресс, 1990. – 215с.
7. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. - М.: Соцэкгиз, 1962. – 684с.
8. Юркевич О.М. фінансовий механізм сприяння розвитку інноваційної діяльності // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. Вип.9 (28). – К., 2003. -С. 19-22.
9. Кокурин Д.И. Инновационная деятельность. – М.: Экзамен, 2001. – 576с.
10. Фахутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. – СПб.: Питер, 2002. – 400с.
11. Власова А.М., Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 1997. – 92с.

Статья поступила в редакцию 05.05.2004

І.П. ФЕДОРЕНКО,

Національний технічний університет "КПІ", м.Київ

МОЖЛИВОСТІ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Перехід на інноваційний шлях розвитку та формування національної інноваційної системи були визначені в якості пріоритетних напрямків в науково-технічній сфері. Рушійною силою в інноваційному розвитку є ефективне функціонування національної інноваційної системи – нового економічного механізму саморозвитку[1]. Тому, розвиток національної інноваційної системи в Україні є однією з актуальних проблем сьогодення. Адже низький рівень економічного розвитку, негативний інвестиційний клімат, вузька структура експортних пропозицій України для виходу на єдиний внутрішній ринок ЄС, наявність значних перепон, обмежуючих вихід на ринок, відсутність єдиної державної політики в забезпеченні управління

державними підприємствами – все це є першочерговими питаннями, які необхідно вирішити. Невідповідність економічним нормам і вимогам Євросоюзу може стати головним гальмом економічного розвитку нашої держави у світі. Виважена національна інноваційна система в перехідний період може стати сильним важелем активізації економіки.

Намагання України вийти на ринки світу з конкурентоспроможною продукцією потребує підвищеної уваги, щодо вирішення питань національної інноваційної системи. Розбудова національної інноваційної системи визначена одним із пріоритетних завдань державної політики[2].

Країна, яка володіла найбільшим потенціалом у світі і мала 82 бала, як найкращий потенціал із 100 можливих, на сьогоднішній день знаходиться у затяжній економічній кризі. Аналіз проблем інноваційного розвитку у вітчизняній літературі проводився переважно у теоретичному аспекті, а конкретні напрямки та чинники реалізації національної інноваційної системи досліджується недостатньо. Українськими науковцями запропоновані наступні чинники розвитку національної інноваційної системи: підтримка та фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності; розвиток малого та середнього бізнесу; формування базисних галузей [1]; поширення та розвиток бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів[2]; розвиток інфраструктури [3]; венчурне фінансування малого бізнесу[5].

Тому, зараз ще неможливо говорити про єдину методологію формування української національної системи. Відсутність єдиної думки, щодо стратегії переходу української економіки на інноваційний шлях розвитку, не дозволяє визначити державну інноваційну політику.

Метою даного дослідження є аналіз та врахування європейського, американського та японського підходів, щодо інноваційного розвитку та задля досягнення світового рівня технологічної модернізації та оцінки з точки зору прийнятності для еко-

номіки України. Для цього визначено головні елементи національної інноваційної системи, щодо розвитку інноваційної діяльності у державі на зовсім новій основі.

В Україні створюються усі передумови пошуку української національної інноваційної системи (або інноваційної моделі розвитку). Під національною інноваційною системою (НІС) будемо розуміти певну сукупність державних та недержавних секторів економіки, що індивідуально, а також у взаємодії один з одним, забезпечують поширення наукових знань в сучасні технології, нових матеріалів та іншої продукції в межах певної держави.

Стрімкий розвиток нових технологій вимагає від України вибору інноваційного за змістом і характером шляху подальшого розвитку. На жаль вирішення цього питання в нашій країні проходить в умовах невідповідності та відсутності виважених шляхів розвитку на довгострокову перспективу.

Тому, зараз назріла гостра потреба у виважених шляхах на базі перегляду відомих підходів, та розробці нових, задля прориву інноваційної діяльності держави виходячи з існуючих внутрішніх та зовнішніх умов.

Виважена модель інноваційного розвитку була вдало запропонована І.Б.Гурковим [4]; вона має наступний вигляд (рис.1).

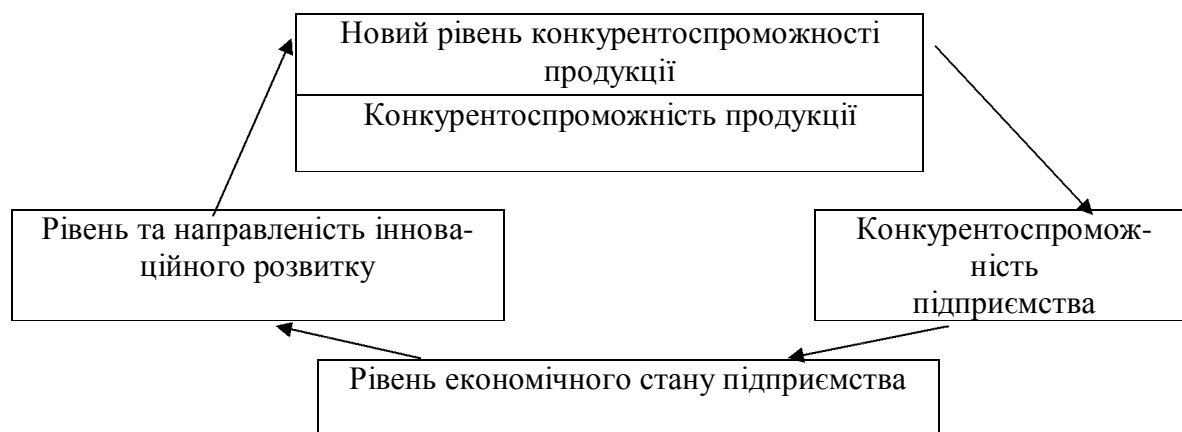

Рис. 1. Модель інноваційного розвитку за І.Б.Гурковим

Проте, основний принцип державної політики України проголошений як розвиток інноваційної моделі структурної

перебудови економіки, на практиці реалізується непослідовно. Відсутність державної підтримки це все одно, що човен, який

пливе під вітрилами, але без руля. В результаті роль держави сильно змінилась. Держава стала одним з головних факторів зростання сучасної національної економіки, а це вимагає застосування нових принципів планування, організації та контролю.

Для цього необхідно: зробити ретельний аналіз напрямлень технічного розвитку; заздалегідь здійснити прогноз майбутніх потреб і запитів споживачів, змін мотивацій їх поведінки, врахувати чинники впливу при прийнятті швидкоплинних змін у науці, техніці та технології, яка використовується у світі; вибрати пріоритетні галузі інноваційної діяльності; зробити аналіз темпів розвитку інноваційних процесів і схильність суспільства до інноваційного підприємництва; ініціювання інноваційних програм.

Регулювання державою НІС має

здійснюватися шляхом: визначення пріоритетів та умов інноваційного розвитку; розробка стратегічних моделей розвитку; визначення переліку товарів та послуг, які можуть стати предметом державного замовлення; здійснення прогнозу технологічного розвитку і визначення на цій базі науково-технічних пріоритетів, фінансової підтримки; експертиза та аналіз інноваційних проектів та розробок; підтримка фундаментальної науки та освіти; впровадження прямих та непрямих методів стимулювання інноваційної діяльності; інформаційна підтримка науковців та підприємців; створення національної інноваційної інфраструктури.

Аналіз багатьох джерел [1,2,3] дає можливість систематизувати головні елементи розвитку НІС і представити їх у вигляді (рис. 2).

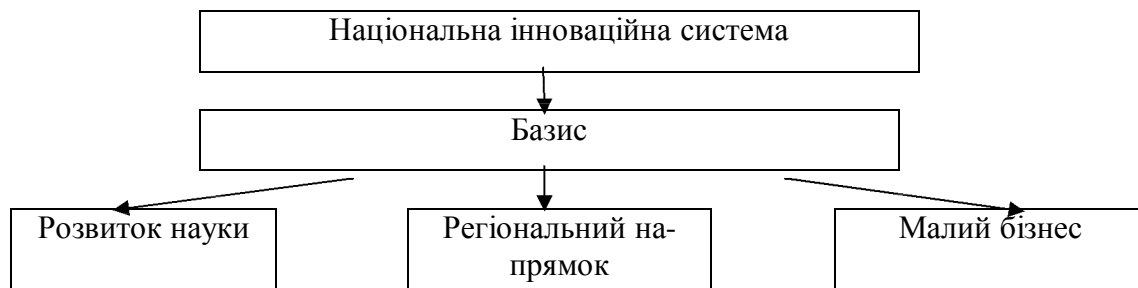

Рис.2. Елементи національної інноваційної системи

До важливих елементів національної інноваційної системи можна віднести:

По-перше – *розвиток науки, яка забезпечує створення бази на майбутнє для виробництва високотехнологічної продукції.*

Головною основою побудови НІС в США стала ініційована урядом програма, яка була направлена на підтримку промислових інновацій. Обсяг світового ринку високотехнологічної продукції значно росте майже 25% від загального виробництва, що складає 6-7 трлн.дол. на рік, в 2015 році цей показник за прогнозами буде в двічі більшим.

Що стосується стану інноваційної діяльності в Україні, то ця ситуація є неоднозначною. За 2002 р. витрати на науку в країні склали до 1,7% від ВВП, тоді як у ряді розвинених країн світу цей показник

збільшився майже з 1,9 до 3% від ВВП. На даний момент, ЄС в середньому витрачає на НДДКР 1,9% ВВП, Америка – 2,64%, Японія – 3,04%, Швеція – 3,6%, Англія – 2,8% і т.д.

Останнім часом значного скорочення зазнала також чисельність спеціалістів у науково-технічній сфері. У Чехії на 10 тис. зайнятих в економіці країни працівників припадає 23 дослідника, в Угорщині – 29, у Польщі – 34, в Німеччині – 61, у Фінляндії – 94, в Японії – 96[5]. В Україні останнім часом чисельність фахівців, що мають ступінь кандидата наук, знизилася з 39,7% у 1995р. до 27,4% у 2002 р. Тому, за останні 5 років за межі нашої країни виїхало понад 720 докторів і кандидатів наук. Це неодноразово підкреслює недовіра фінансування науки і освіти, яке здійснюється за залишковим принципом.

По-друге – *регіональний напрямок розвитку*.

Важливою проблемою залишається низька інноваційна активність серед підприємств, якщо порівняти 2000–2003 р. то промислові підприємства мали змогу освоїти 5,4 тис. нових технологічних процесів. Це свідчить про значну інноваційну активність в промисловості майже в 1,3 рази, завдяки чому було створено і запропоновано на ринок 7,4 тис. найменувань нових видів промислової продукції.

Незважаючи на деяке покращення даної ситуації, все одно для більшості промислових підприємств важливими складовими неефективності інноваційного розвитку є: відсутність бізнес-планування (майже 34% промислових підприємств, що здійснювали технологічні нововведення не мали бізнес-плану); відсутність маркетингових досліджень ринку товарів та послуг (витрати на маркетинг і рекламу зменшилися у 2000 р. до 25,7%, а в 2001 р. – до 26,1 %); позиція підприємств, які отримують значні прибутки, не завжди сприяють здійсненню інновацій.

У 2003 році спостерігається значний ріст, щодо використання наукових та науково-технічних робіт у 8-ми економічно розвинутих регіонах. Лідерами за випуском принципово нової продукції є: Харківський (20,7%), Донецький (18,0%) та Київський (14,9%) регіони. Тому для України є перспективою створення регіональних промислових кластерів. Відносини у кластерів побудовані на взаємовигідній співпраці виробників, формування інноваційної інфраструктури, підвищенні ефективності освоєння нововведень за рахунок впровадження взаємовигідних інновацій.

Кластери це певна кількість організацій та підприємств, які об'єднуються за однаковим напрямом діяльності у галузі або можуть доповнювати діяльність один одного, в межах відповідного промислового регіону.

По-третє – *розвиток малого інноваційного підприємництва*.

Виробництво наукоємної продукції дає можливість успішно розвиватися малим та середнім компаніям. Відомо, що

такі компанії відіграють в економіці будь-якої країни значну роль, оскільки на них працює значна кількість населення, а також вони забезпечують приблизно половину всіх нововведень. На жаль, ми не можемо констатувати, що розвиток малого бізнесу йде тими темпами, якими очікувалось.

Малий та середній бізнес здебільшого не можуть самостійно реалізувати навіть найменші інноваційні проекти, а саме:

1) Відсутність фінансових ресурсів.

Такі підприємства здебільшого користуються позабюджетними коштами у 2002 році фінансування інноваційної діяльності займає менш 0,16% . Найбільш вигідним джерелом інвестиційних ресурсів для малого та середнього бізнесу є залучення венчурного (ризикового) капіталу. Фінансування малих та середніх фірм в таких розвинутих державах, як США, Японії, Англії здійснюється за рахунок венчурних фірм.

Виходячи з цього, перспектива венчурного фінансування має здійснюватися: 1) шляхом вкладення капіталу з метою створення малих фірм, які розробляють малосерійну продукцію з подальшим серійним виробництвом на великому підприємстві; 2) наданням венчурного капіталу на розробку та освоєння досліджень малими підприємствами; 3) пайова участь великої компанії в капіталі фірм венчурного капіталу.

2) Не мають спеціальних економічних знань, та не володіють методами маркетингу. Перші вдалі досвіди показали, що саме в бізнес-інкубаторі створюються оптимальні умови старту, початкового розвитку малого бізнесу. Бізнес-інкубатори підтримують малі починаючі інноваційні підприємства, зокрема: здійснюють консультування та підготовку та перепідготовку персоналу фірм по програмам менеджменту, маркетингу, фінансовій діяльності; сприяють у підготовці та здійсненні експертизи бізнес-планів; допомагають у проведенні маркетингових досліджень та обробці отриманих даних; сприяють у фінансуванні проектів; вирішують питання, щодо оренди приміщення.

Створення умов для оптимального розвитку науково-технічного потенціалу національної економіки стає одним з найважливіших принципів формування системи і механізму управління національної інноваційної системи. Проведений аналіз показав, що найголовнішими елементами НІС є:

1) Розвиток науки, що забезпечує створення бази на майбутнє для виробництва високотехнологічної продукції. Держава повинна: сприяти розвитку науки, виступаючи джерелом інноваційних ідей; здійснювати державні замовлення, у вигляді контрактів, щодо проведення НДДКР (науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки); налагодити відбір високотехнологічних розробок, що відповідають міжнародним стандартам; здійснити моніторинг процесів виконання інноваційних проектів; забезпечити своєчасне патентування і захист нововведень; створити інноваційний інформаційний; здійснювати публічні публікації результатів дослідження; надати державну фінансову підтримку прикладним НДДКР і технологічним інноваційним, цільовим програмам; створення нових робочих місць в науковій, інноваційній і промислових сферах; організація курсів з підготовки та перепідготовки фахівців по впровадженню інновацій.

2) Регіональний напрямок розвитку. Розвиток науково-технологічних регіонів вимагає від держави наступних кроків: визначення і підтримка пріоритетних напрямів регіонального і галузевого рівнів та реалізація інноваційних програм; реструктуризація частини науково-дослідних та проектних інститутів; захист прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності; фінансування цільових інноваційних проектів; впровадження прямого та непрямого фінансування НДДКР; сприяння процесам обігу інформації; створення відповідних інвестицій соціально освітнього науково-технологічного, маркетингового та консультативного спрямування; підготовка спеціалістів інноваційного менеджменту; створення та розвиток інформаційної ін-

фраструктури.

3) Розвиток малого інноваційного підприємництва. Доцільно спонукати державою суб'єктів господарювання до активності, завдяки: стимулювання малого інноваційного підприємства та підтримку його, завдяки розвитку бізнес-інкубаторів; розширенню можливостей фінансового забезпечення економіки знань на основі використання венчурного капіталу для активізації інноваційної діяльності малих та середніх підприємств; сприяння участі підприємств у ярмарках, виставках, конкурсах;

Багатьма економістами зазначено, що саме держава може стати потужним "локомотивом" відкриття "інноваційної ніші". Таким чином, стимулювання інноваційного розвитку безумовно, вимагає активізації заходів державної економічної політики та застосування комплексних заходів, щодо відтворення виробничо - інноваційної моделі розвитку національного виробництва.

Література

1. Денисюк В. Щодо вдосконалення системи індикаторів для управління інноваційним розвитком. // Економіст. – 2004. – №5. – с. 55-58.
2. Шкворець Ю. Створення національної інноваційної системи України як передумови ефективного використання інноваційного потенціалу. // Економіст. – 2004. – №5. – с. 17-18.
3. Бутко М. Інвестиційні аспекти підвищення конкурентоспроможності економіки. // Економіка України. – 2004. – №4. – с. 40-45.
4. Гурков И.Б. Инновационное развитие и конкурентоспособность развития российских предприятий.- М.: ТЕИС. 2003. –236с.
5. Ковалишин П. Інноваційний менеджмент. Актуальні питання. //Економіст. – 2004. - №6. с. 60-61.

Статья поступила в редакцию 14.01.2005